

БОГ ИЗРАИЉЕВ И ЦРКВА*

Бревард С. Чајлдс

Апстракт: Аутор разматра однос Новог и Старог Завеша, као и континуитет новозавештне Цркве са старозавештним Израиљом, у контексту хришћанске вере у Бога Сведржишеља из Старог Завеша.

Кључне речи: Ш^ема, Декалој, Нови Завеш, Свешо Писмо, канон, Народ Божији, Црква, синагоја

Испитивање тврдње о континуитету

Наше проучавање потврђује како Нови Завет доследно тврди да је у континуитету са старозавештним схватањем Бога. Али да ли је ова тврдња, у суштини ствари, тачна? Или је случај такав да старозавештно сведочење Бога једноставно не може да се посматра онако како то Нови Завет покушава да уради, и да је наводни континуитет онај неприродан који чини неправду Старом Завету? Начин на који може да се приђе проблему био би одредити како су старозавештна схватања Бога служила у својим аутентичним, историјским контекстима, и затим их упоредити са новозавештном употребом. Овај метод се не састоји од упоређивања учења или идеја и представа о Богу. Пре би циљ био да се види да ли може да се одреди конкретна улога сведочења у датим околностима, затим би требало скицирати унутрашњи покрет унутар оквира употребе сведочења у Старом Завету. На крају, тражила би се повезаност између унутрашњег покрета и спољашње структуре старозавештног сведочења са његовом функцијом унутар Новог Завеша. Додатна контрола се примењује када се започне са специфичним пасусом из Старог Завеша који се цитира у Новом. Ово обезбеђује заједничку тему, бар за почетак.

1. ПнЗ. 6, 4 – „Ш^ема Јисраел“ – се у Новом Завету често цитира, или се често алудира на овај пасус (Мк. 12, 29; Рим. 3, 29 итд.). Ово изложење, које ће постати класичан израз монотеизма за јудаизам, јавља се у Поновљеним Законом као резимирани исказ о заветном односу између Јахвеа и Израиља. Јединство у личности Божијој захтева потпуну верност једном заветном Богу. Као што је добро познато, ова објава из Поновљених Закона није теоријска претпоставка која поставља питање постојања или непостојања других богова, већ се јавља у контексту савеза, и управљена је према одржавању тог односа. Израз из Поновљених Закона одражава забринутост читаве књиге за јединство и светост у богослужењу Народа Божијег, који је био у опасности од дељења услед надирања пагана. Међутим, ово предање је древно и већ је формулисано у

* Наслов изворника: Brevard S. Childs, *Biblical Theology in Crisis*, Westminster Press, Philadelphia 1970, стр. 211–219.

Декалогу: „Немој имати других богова осим мене“. Код каснијих пророка исповедање Јахвеове објаве над Израиљем је проширено до објаве потпуног јединства. Други богови су обмана. Нема бога осим Јахвеа (Ис. 45, 14). Само Јахве је Бог (Ис. 37, 16). „Ја сам први и ја сам последњи; и осим мене нема Бога. Ко је попут мене?“ (Ис. 44, 6 и даље).

Па ипак, овај радикални захтев за монотеизмом Старог Завета, који искључује идолатрију у свим облицима, није облик монизма. То није теорија Божијег јединства која искључује напетост између његове иманенције и његове трансцендентности. Стари Завет још увек може да говори о теофанијама, о „гласницима Јахвеовим“ (*malak YHWH*), о његовој „слави“ (*kabod*), „имену“, и „лику“. Нити је укинута напетост између његове вечности и његове привремености. Он је „од вечности до вечности“ а ипак учествује у историји откривења новим откривањем своје воље човечанству (Исл. 6, 2 и даље; Ис. 43, 19). Он је Бог који се открива а који је ипак и скривен (Јов 13, 24) – онај у којем напетости између његове праведности и милости нису теоретски повезане.

Новозаветно коришћење Ш^еме указује да је Црква видела себе у потпуној сагласности са Старим Заветом и јудаизмом у погледу Божијег јединства. Међутим, у исто време она је тежила томе да повеже Христа са Богом унутар оквира старозаветног сведочења Бога. Црква је то учинила коришћењем поларитета унутар самог Старог Завета. Исус је био „реч“ која је била са Богом приликом стварања; он је био божанска „Премудрост“ (*Приче Соломонове*, поглавље 8), и „слика Божија“. Нови Завет, као ни Стари Завет, није почео да формулише своје богословље као философску рефлексију. Радије, унутар старог савеза који је народ ране Цркве наследио и унутар учеништва којем су били посвећени покушавали су да схвате шта је Бог чинио у Исусу Христу.

2. Сведочанство у Постању, о Богу као Творцу неба и земље, решено је у Новом Завету, и одражава се у хришћанској Литургији и теологији од почетка (2. Кор. 4, 6; Кол. 1, 15; Јевр. 4, 4; итд.). Међутим, Нови Завет придаје већу важност концепту искупљења као новог стварања и ишчекивања новог неба и земље. Очигледно овај поларитет између старог и новог стварања није јединствен за Нови Завет већ је наслеђен из Старог. Пророци и апокалиптички писци сведоче последње дело Божије – понекад сачињено од обновљења старе творевине, понекад као потпуно нову творевину – која ће употпунити Божији план за свет упркос множини људског греха и космичког зла. У неким деловима Старог Завета писци сведоче о новој твари не покушавајући да је повежу са првом творевином. Али посебно су код девтеро–Исаије (друго–Исаије) творевина и есхатолошко искупљење спојени у једно велико дело Божије, чијом вољом су творевина и искупљење једно (Ис. 51, 6).

Проблем повезаности између есхатолошке наде Цркве и вере Старог Завета није се јавио у смислу есхатолошке наде искупљења као новог стварања, већ пре од стране оних који су унутар Цркве тежили да разреше старозаветну тензију између новог и старог одбацујући прво стварање. Да је овај покрет био успешан, заиста би се забио клин између Бога Творца из Старог Завета и Христа Искупитеља Цркве. Како се то десило, борба са Маркионом у другом веку као исход је имала развој формулисања вероисповедања које је потврдило слагање Новог Завета са Старим у исповедању Бога као Творца и Искупитеља. Оба Завета су јединствена у сведочењу Божијег искупљења, не као поништавања његове творевине, већ као употпуњења.

3. Божији заветни однос са Израилем је потврђен и у Новом Завету. На неким местима писци Новог Завета једноставно за себе претпостављају да су део Израиља којем је дат Завет (Дела 5, 30). На другим местима се савез користи као приказ Божије доброте и Израилеве непослушности (Јн. 1, 49). Али Нови Завет најчешће говори у погледу Новог Савеза којим је Црква на првом месту схватала свој однос са Богом у Христу. Очигледно је Нови Завет пронашао потврду своје теологије новог завета у пророцима, посебно у Јер. 31, 31. Спор између Цркве и синагоге се јавио у односу на то да ли је Мојсијев савез био непрекршив или условни, и да ли је Нови Савез потврда старог или његово укидање.

Враћамо се Старом Завету како бисмо испитали првобитну улогу савеза са Израилем и како бисмо истражили његов унутрашњи покрет. Пре свега, предање у Изласку и Поновљеним Законом је јединствено у посматрању савеза као благодатног дела које је потекло од Бога. Израил није достигао статус савеза, нити му је он био додељен у облику који је био условљен испуњавањем одређених услова. Штавише, једном кад је Израил постао народ савеза, следио је императив за послушност, и благослови савеза су били условљени верним одговором. Израил је био одвојен од свих народа као Божије „благо... народ свет“ (Изл. 19, 5 и даље).

Друго, иако су пророци ретко користили термин „савез“, често упућују на ту тему. Они претпостављају посебну Израилеву повлашћеност пред Богом, али закључују да посебна наклоност повлачи са собом посебан суд (Амос 3, 2). Пророци говоре о предстојећем Божијем суду над Божијим непослушним народом што сасвим и непомирљиво руши претходни однос. Исаија се обраћа Израилу као „народу Гоморе“ (Иса. 1, 10) и додељено му је да ојача њихова срца док се не изврши пуноћа суда (поглавље 6, 9 и даље). Осија преокреће образац савеза: „Надени му име Не–мој–народ,* јер ви нисте мој народ и Ја нисам ваш Бог“ (наш превод са енглеског – *џрим. џрев.*) (Ос. 1, 9); Језекиљ описује читаву историју искупљења као историју изопачености и непослушности која се погоршала (Језек. 16, 1 и даље).

Треће, упркос неублаженом суду Израил остаје Народ Божији, и дијалектика између Божијег суда и његовог искупљења никада није сасвим укинута. Осија предвиђа дан када Бог ипак рећи Израилу „ти си мој Народ“ (Ос. 2, 23). Девтеро–Исаија пише: „Не бој се... јер ти је муж Творац твој... Замало оставих те,... али ћу те вечном милошћу помиловати“ (Иса. 54, 4 и даље). На крају, Јеремија најављује пророштво од Бога: „Није ли ми Јефрем мио син? Није ли дете предраго? Откад говорих против њега, једнако га се опомињем... Доиста ћу се смиловати на њега, говори Господ“ (Јер. 31, 20).

Како се новозаветно схватање Божијег савеза са Израилем доводи у везу са старозаветним опсегом сведочења? Павле је кључни сведок на којем ово треба проверити. Интересантно је то што Павле прилази проблему Божијег односа са Израилем на дијалектички начин. С једне стране, он у Посланици Галатима наглашава коренит дисконтинуитет између „Израиља по Духу“ и „Израиља по плоти“. Црква се састоји од људи који су различити по каквоћи од оних који су „старог века“. Они су Божија „нова творевина“ (Гал. 6, 15). Пошто је ново дошло, Црква живи у садашњем есхатолошком тренутку и ни обрезање (знак савеза) ни необрезање не значе ништа. Пре нови Народ,

* „Јоамија“ у преводу Ђуре Даничића, тј. Ло–Ами, што би значило „Не–мој–народ“ – *нај. џрев.*

позван из таме, корача уз Духа којем је Закон прошлост. Раскид са прошлошћу је тако коренит да Павле чак може да се обрати Цркви као „Израиљу Божијем“ (стих 16).

С друге стране, Павле говори у оквирима потпуног континуитета са Израиљем у Посланици Римљанима, у поглављима 9 до 11, и инсистира на томе да постоји само један народ Божији, наиме, Израиљ. Незнабошци су само накалемљени на једно стабло. Павле категорично негира да је Бог одбацио свој народ. Суд над Израиљем је Бог користио у искупитељску сврху као благослов народима, и како је неверје Израиљево користило незнабошцима, тако је, заузврат, њихова вера допринела Израиљу. На крају, „читав Израиљ“ ће бити спашен (Рим. 11, 25 и даље).

Као закључак, иако се Павлова порука у погледу савеза са Богом знатно разликује од Старог Завета, ипак је његово сведочење ухватило унутрашњи покрет старозаветног сведочења елемената суда и спасења, дисконтинуитета и континуитета унутар Божијег савеза са његовим Народом.

Богословска промишљања о канонском сведочењу

Сада бисмо волели да започнемо нека богословска размишљања која одлазе изван описног задатка библијског богословља, а као контекст ћемо користити сведочење читавог хришћанског библијског Канона. Занимљиво је сетити се осталих скорашњих богословских покушаја да се развије схватање Бога из другачијег контекста. Посебно се мисли на Тилихов (Tillich) онтолошки приступ „на подлози бића“, на Бултманов (Bultmann) егзистенцијални став који не може да говори о Богу осим преко антропологије, на Алтизера (Altizer) и на теологе „смрти Бога“ који говоре да је Бог Старог Завета умро са Христом како би јавио ослобођење човека од сујеверја, и на „нову левицу“ која идентификује Бога са служењем ближњима и хуманизовањем друштвених структура. Можда је једина ствар која је заједничка овим савременим алтернативама њихов неуспех да озбиљно схвате библијски Канон.

Шта заправо значи тумачити Нови Завет у светлу Старог? Прво, сведочење Старог Завета о Богу Израиљевом обезбеђује матрицу по којој су сачињене христолошке објаве Новог Завета. Не можемо да схватимо Исуса Христа одвојено од онога што је Бог чинио као Творац света, као Онај који је склопио савез са Израиљем, водећи и управљајући народима у суду и у милости. Вера хришћанске Цркве није саздана на Исусу из Назарета који је имао јеврејско порекло, већ је вера упућена Богу, Богу Израиљевом, Творцу света, Оцу Господа нашег Исуса Христа. Сведочење Старог Завета о Богу служи Цркви, не као интересантно залеђе Новом Завету, нити као историјска припрема за Христов долазак, већ као живи преносилац Духа којим он наставља да се суочава са Богом.

Друго, старозаветно сведочење Бога као контекст из којег се разуме Нови Завет чува хришћане од било каквог окрњеног тумачења Божијег дела у Христу које би физички свет одвојило од духовног, које би одвојило објективу акцију од унутрашње мотивације, народ Божији од појединачног верника, и посвећеност Завету од аутентичног постојања. Већина јереси кроз историју хришћанске Цркве потиче од искривљеног наглашавања Новог Завета који се насумице одсеца од свог старозаветног сидришта.

Треће, старозаветно сведочење Бога наставља да обезбеђује првенствено сведочење о димензијама Божије природе и циљева који су, далеко од тога да су кориговани, одржани и поновљени у Новом. Божија праведност није на крсту заобиђена, већ је испуњена. Божија светост није оваплоћењем смањена, већ је укореењена. Јединство Божије није Сином угрожено – већ је потврђено. Тајна Божија није постала очигледна већ је пројектована у нове димензије чуда и славе.

Супротно овоме, шта значи тумачити Стари Завет у светлу Новог? Прво, Нови Завет сведочи о неуспеху Израила да одговори на савез који је по вољи Божијој. Стари Завет не представља историју растуће послушности или повећане просвећености, већ се завршава неслагањем и несигурношћу. Лаган континуитет изражен у фрази „јудео–хришћанско наслеђе“ је стављен насупрот новозаветног сведочења о Исусу Христу, које сведочи о његовом страдању, одбачености и смрти од руке изабраног народа. Нови Завет остаје камен спотицања јер се надовезује на објаве Писама Израилевих и у њима налази сведочење о одбаченом Месији Божијем.

Друго, новозаветно сведочење о Христу као контекст за разумевање Старог Завета упућује на чињеницу да не постоји ниједан аспект о сведочењу старог савеза на који Господ Цркве није утицао. Нови Завет исповеда Христа као Творца, Вечну Премудрост, Искупитеља Израила, и Судију. Не постоји део старозаветног учења који може да стоји сам и нетакнут откривењем Сина. Ово значи да често упућивање на термин „христомонизам“ покреће лажно питање, које не успева да схвати динамику тројичног богословља.

Треће, новозаветно сведочење о Христу обезбеђује контекст преко којег могу да се схвате тензије унутар старозаветног сведочења Бога. Његова правда и Његова милост су сједињене у смрти Христовој, Његова трансцендентност и Његова иманенција у Оваплоћењу, Његово царствовање над небом и земљом у владавини Његовог Христа. Захтев за јединством унутар Новог Завета је теолошко исповедање које види обећање из перспективе његовог испуњења.

Четврто, новозаветно сведочење о Христу чува Стари Завет од извртања којем је подложен онда када се истргне из читавог контекста. Бог Старог Завета није Бог само Израила, већ Бог свих народа. Физички благослови овог света – живот, земља, народ – су наследство које упућује на крајњу награду која је сам Бог. Човеково богослужење, његова дела милосрђа, и потрага за Богом су узалудна и безначајна стремљења без Духа Божијег који мртвим облицима удахњује живот.

На крају, шта значи тумачити библијско сведочење о Богу у светлу божанске стварности, и Његову стварност у светлу сведочења? Прво, Писма упућују на самог Бога. Знати нешто о Богу није исто што и познавати Бога. „Ко се хвали нека се хвали тим што разуме и познаје мене“ (Јер. 9, 24). Бог Светог Писма није теолошки систем, већ живи и делајући Бог, онај којим се данас бавимо. Суочени смо не само са древним сведочанствима, већ са нашим Богом који је Вечно Присуство. Молитва је саставни део проучавања Светог Писма јер она наслућује да Дух води читаоца преко писане речи до самога Бога. Опет, послушност је извор исправног познавања Бога. Петар је рекао Христу: „Госпode, а шта ће овај човек?“. Христос је одговорио: „Шта је теби то тога? Ти пођи за мном“ (Јн. 21, 22). Хришћанин је вођен из вере у веру, али у контек-

сту верног одговора Богу и његовом Народу. Коначно, хришћански тумач тежи да научи да користи језик вере који чита у Светом Писму. Древни посредник постаје живи преносник у присуство Божије само утолико уколико постаје сведочење сваке нове генерације. Он (= тумач) не може да имитира прошлост али може да према крају буде управљан пророцима и апостолима како би се научио да говори језиком вере у својем добу.

превод са енглеског:
Маријана и Срећко Петровић

THE GOD OF ISRAEL AND THE CHURCH

Brevard S. Childs

***Summary:** The author observes the relation between the New and the Old Testament as well as the continuity of the New Testament Church with the Old Testament Israel in the context of Christian faith in God Almighty from the Old Testament.*

***Key words:** Shema, Decalogue, New Testament, Holy Scripture, Canon, People of God, Church, synagogue*